

ANADOLU'NUN PREHİSTORİK DEVİRLERİNDE AVCILIK İZLERİ

Dr. Güner SOYLU

I

İnsanlar yaşayabilmek için herşeyden önce beslenme, barınma ve üreme gibi temel içgüdüsel gereksinmelerini karşılamak, doyurmak zorundadırlar. İnsanlığın yüzyüze geldiği ilk sorun, ilk tarihsel olgu böylece, bu temel içgüdüsel gereksinmelerini karşılayacak eylemlere girişmek, bunlar için gerekli maddi araçları üretmek olmuştur. Bunun için de doğa ile ve kendi aralarında bir dizi ilişkiler kurmuşlardır. Prehistorik devirler işte bu bakımdan, o dönemdeki insanların doğa ile ve kendi aralarında kurdukları ilişkilerin yalınlığı ile nitelenmektedir. Bu ilişkilerin başında hiç kuşkusuz, 'beslenme' çabası ve faaliyetleri gelmektedir. Prehistorik devirlerde beslenme sorunu toplumsal ve ekonomik bir faaliyet türü olan 'avcılık-toplayıcılık' modeline uygun düzen bir biçimde çözümlenmiştir. Avcılık-toplayıcılık, bu dönemlerin hem başlıca beslenme tarzıdır ve hem de o dönem insanının maddi ve zihinsel yaşantısının itici gücü olmuştur. Bu nedenle insanlığın avcılık-toplayıcılık evresi uygarlık tarihinin çok önemli ve çok uzun bir bölümünü kapsamaktadır (Resim 1-6).

Prehistorik insan beslenme çabası içinde bulunurken ya da başka bir deyişle, maddi ve toplumsal yaşamını üretirken, ilkel bir ortaklığa dayalı ekonomik ve toplumsal bir örgütlenmeyi birlikte oluşturmuştur. Maddi yaşantının bu ilkel ortaklaşa üretim tarzı, prehistorik insanın bireysel yönden güçsüz oluşu ve kullandığı taş, kemik ve ağaçtan yapıtlı iş aletlerinin henüz yeterince gelişkin ve toplumsal bir nitelik taşıyamaması nedeniyledir.

İnsanlığın aşağı yukarı iki milyon yıl süren bu avcılık-toplayıcılık faaliyeti, teknolojik birikim ve evrimlenmeler, iş-bölümü, emeğin

verimliliğinin artması, tahıl ve hayvanların evcilleştirilmesi, ürün fazlasının birikmesi gibi önemli bazı etkenler sonucu, yerini daha gelişkin bir besin elde etme faaliyetine bırakmıştır. Neolitik devrim dediğimiz bu aşamada prehistorik topluluklar hayvancılık ve tarıma geçtikten sonra avcılık-toplayıcılık faaliyetlerini gene de sürdürmüşlerdir.

II

Yukarıda ana hatları ile özetlemeğe çalıştığımız prehistorik toplumların sosyo-ekonomik yapı modellerini Kuaterner'in Pleistosen ve kısmen de Holosen epok dolguları içinden çıkarılan fosil insan, hayvan iskelet kalıntıları ve prehistorik arkeolojik belgelerin yorumlanması, günümüzde yaşayan ilkel toplumların ekonomik ve toplumsal yapılarının araştırılması ışığında yeniden kurabiliyoruz. Gerçek amacının bu olması gereken tarihhöncesi araştırmaları yurdumuzda da uzun bir süredir düzenli ve bilimsel bir biçimde yürütülmektedir.

Yurdumuz prehistorik devirlerinin gün ışığına çıkarılan fosil insan, hayvan iskelet kalıntılarının, prehistorik arkeolojik belgelerin ayrıntılı incelenmesinden insanlığın evrensel bir dönemini oluşturan 'avcılık-toplayıcılık' faaliyetinin, hayvancılık ve tarımsal üretim aşamasının bütün izleri saptanabilmiştir. Anadolu uygarlığının Neolitik sonuna kadarki dönemini kapsayan yüzbinlerce yıllık bir tarihe sahip ekonomik, toplumsal ve kültürel tabanının bugün artık açıklığa kavuşturulmuş bulunmasının Anadolu toplumunun evrim çizgisindeki ilk ve en önemli halkasına ne değerli bir katkı olacağı açıktır.

III

Prehistorik devirlerin avcılık-toplayıcılık faaliyetleri hakkındaki bilgileri genellikle Kuaterner'in arkeolojik dolguları içinden çıkarılan maddi belgeler yardımıyla sağladığımızı, bu belgelerle prehistorik devirlerin beslenme tarzlarını yeniden kurma ve tasarımlama çalışmalarına girebileceğimizi yukarıda belirtmiştik.

Bilindiği gibi, prehistorik devirlerin avcılık faaliyetinin oldukça eksiksiz ve gerçeğe yakın bir tablosunu çizebilmek için bir takım yapı taşlarına gerek duyulmaktadır. Bunlar, o devir avcılığının içinde geçtiği ve bu avcılığın karakterini belirleyen doğal ortamı yansıtan maddi buluntular; avcılık eylemini doğrudan doğruya yüklenen in-

sanların varlığını belgeleyen fosil insan kalıntıları; ava konu olan hayvanların fosil iskelet kalıntıları; avcının avda kullandığı alet, silâh ve araçlardır. Bunların yanı sıra, prehistorik insanların mağara duvarlarına ve taşınabilir eşya üzerine çizdikleri avcılık faaliyetinin insan duyu ve düşüncesinde yansıyan ve sanat kavramları içinde sunulan görüntüleri -bu görüntüler yardımı ile avcının av konusundaki dinsel ve büyüsel pratiklerini, avına konu olan hayvan türleri ile avda uyguladığı yöntemleri izleyebiliyoruz- ve araştırmacıların bütün bu verilerin ışığında çizmeğe çalıştıkları 'prehistorik devirlerin av tabloları' denemelerini de katabiliriz (Resim 1-6).

Yurdumuz Kuaterner dolgularının sürekli ve bilimsel araştırmalarında tarihöncesi devirlerimizin avcılık faaliyetlerini belgeleyen nesnel kanıtlar önemli ölçüde gün ışığına çıkarılmış bulunmaktadır. Bu verilerin ışığında Anadolu'nun tarihöncesi dönemindeki avcılık faaliyetini tarihi gelişimi içinde Alt, Orta Üst Paleolitik; Mezolitik; ve Neolitik kültür evrelerindeki görünüşleri içinde şöyle sergileyebiliriz:

a) Alt Paleolitikte Avcılık

Yurdumuz alt Paleolitik devirlerinin avcılık faaliyetlerine geçmeden önce, insan yaşayışını ve ava konu olan hayvan türlerini belirlemesi bakımından bu devirlerin iklim yapısı üzerinde kısaca durmak gerekir.

Yurdumuz sub-tropikal bir kuşakta bulunması nedeniyle Kuaternerin güçlü buzul etkilerinden uzak kalmış, devrin başlarında tropikal, giderek yağışlı-serin (plüviyal), az yağışlı-kurak-ılıman (interplüviyal) bir iklim dalgalanması göstermiştir. Alt Paleolitik devirlerin iklimi konusunda Karain Mağarasının alt Pleistosen dolguları ilgi çekici ip uçları vermiştir.

Karain'in alt Pleistosen'i karşılayan arkeolojik alt Paleolitik devir dolguları kalındır. Sıkılmış, basılmış birikinti görünümündedir. Sıkılmış topraklar genellikle yağışlı ve su baskınları ile belirgin bir iklimi (plüviyal), dolgularda kalker çökmesi ve taşlaşma da sıcak ve kuru bir iklimi (interplüviyal) işaret etmektedir. Bu duruma göre uzun süreli bir alt Paleolitik devresinde sayısı kesinlikle söylenememekle beraber ard arda bir kaç plüviyal ve interplüviyal devre bulunduğu,

mevcut hayvan iskelet kalıntılarına göre de (*Fil*, *Su Aygırı* vb.) alt Paleolitik'in çok sıcak ve yağışlı olduğu anlaşılmaktadır (KÖKTEN, 1964).

EROL da, alt Pleistosen'de tropikal koşulların her halde bazı plüviyallerle aralanmak şartı ile Anadolu'nun diğer yerlerinde de orta Pleistosen'e kadar devam ettiği kanısındadır (*EROL*, 1969).

Alt Paleolitik devir taş aletlerimizin genellikle yüzeyden, yüksekçe alanlar üzerinden, sıg topraklar altından ele geçtiği de düşünülürse, bu aletleri yapan insanların "daha ziyade dışarda alet işlemek ve kolayca avcılık yapmak, açık istasyonlarda barınmak ve dolaşmak" olanaklarına sahip olabilmeleri ancak sıcak ya da ılıman bir iklimle mümkündür. Buradan şu sonuca ulaşabiliriz: Alt Paleolitik devirlerde yurdumuz iklimi genellikle sıcaktır. Sık ormanlarla kaplı çok elverişli av alanlarında sıcak iklime uyumuş hayvanlar avlanmaktadır.

Bugüne kadar fosil iskelet kalıntılarına rastlayamadığımız için yurdumuz alt Paleolitik devirlerinin avcı-insanlarını kesinlikle tanıyamıyoruz. Fakat çok sayıda maddi belgelerle temsil edilen bu kültürün yapımcılarının yakında gün ışığına çıkarılacağına inanıyoruz. Bu arada OZANSOY, Ege bölgesinde alt Paleolitik devirlerde yaşamış olduğunu sandığı ve "erectus safhasının somatik bir yapı içinde bilinen en önemli örneklerinden biri" olarak kabul ettiği Archanthropien ya da presapiens guruba girebilecek insanın ayak izlerinin bulunduğunu bildirmektedir (OZANSOY, 1970). Gerçi salt ayak izlerine dayanarak bunların insan biçimleri kategorilerine giren hangi fosil insanlara ait olduğunu saptamak bir dereceye kadar güç ise de söz konusu ayak izlerinin ilkel bir form göstermesi yönünden gerçek fosil iskelet kalıntıları ele geçene kadar bu izlerin sahiplerini OZANSOY'un sınıflamasına bağlı kalarak yurdumuz alt Paleolitik devirlerinin avcı-insanları olarak görmek eğilimindeyiz.

Bu avcı-insanlar, sık orman, gür su kaynakları ve ırmak boylarındaki av alanlarında yaşayan *Fil* (*Elephas meridionalis*, *Elephas antiquus*), *Su Aygırı* (*Hippopotamus*), *Mağara Aslanı* (*Felis leo speleaus*), *Paster* (*Panther felis pardus*), *Mağara Ayısı* (*Ursus speleaus*), *Sırtlan* (*Hyaena aramburgi nou. sp.*), *Domuz* (*Suidae sp.*), *At* (*Equus stenorhis cocchi*), *Ceylan* (*Gazella cf. gutturosa*), *Antilope* (gen. ve sp. indet), *Ala Geçik* (*Cervus elaphus*) gibi hayvanlardan yenebilir ve av değerleri

yüksek olanlarını avlamışlardır. Bu hayvanlardan *Fil*, *Sa Aygırı*, *Mağara Aslanı*, *Panter*, *Sırtlan* ve *Ala Geyik*'in iskelet kalıntılarının Karain Mağarasının alt Paleolitik dolgularından ele geçmiş bulunması bunların kesinlikle ava konu olduklarını göstermektedir (KÖKTEN, 1955; 1957) (Resim, 1). Bu görüşümüzü, Karain Mağarasının alt Paleolitik dolgularından adı geçen hayvanların iskelet kalıntılarıyla birlikte av alet ve silahı olabilecek nitelikteki taş endüstrinin bulunmuş da doğrulamaktadır (KÖKTEN, 1955; 1964). Alt Paleolitik devir avcı-insanları bu av hayvanlarından başka Kemirgenler ve Kaplumbağaları da besinlerine kattıkları anlaşılmaktadır (KÖKTEN, 1964).

Yurdumuz alt Paleolitik devir avcılığında kullanılan alet ve silâhlara gelince, yontuk çakıl kültürünün kaba safhasını gösteren ilkel aletler, el baltamısı oluklu kazıyıcılar, yuvarlak kazıyıcı olarak kullanılmağa elverişli, kenarlarında yontma yüzleri ve rötüşleri olan iri yongalar, Chellean, Acheulean, Clactonian ve Micoquen el baltaları, iri yongalar ve küçük baltacıklar, yuvarlak çakıllardan fırlatma taşları yukarıda belirtilen büyük av hayvanlarının avlanmasında, avın parçalanmasında, kemik ve boynuzların kırılmasında, derilerin yüzülmesinde görev almışlardır. Maddî izlerine rastlayamadığımız için avda ağaçtan ilkel mızrak ve kargıların kullanıldığı konusunda bir bilgimiz yoktur.

Prehistorik devirlerde büyük ve yırtıcı hayvanlar genellikle ya doğrudan doğruya hayvana saldırılarak, mızrak ve kargıları batırıp şişleyerek ya da çukur ve zıpkınlı tuzaklar aracılığı ile avlanıyorlardı. (Resim, 1, 3, 4, 6) Elimizde kesin belgeler bulunmamakla beraber, yurdumuz alt Paleolitik devir memeli hayvanlarına uygulanan av yöntemleri de yukarıda belirttiğimiz tekniklerden farklı olmasa gerektir. Bu konuda KÖKTEN şunları yazmaktadır: "Karain'in alt Paleolitik tabakalarında ele geçen diş ve iskelet kalıntılarıyla yeniden çizilen hayvanlar tablosu bize o zamanki insanların avlanmaları hakkında bilgi vermektedir. Kaba el baltalarından, kazık ve sopalardan başka silahları bulunmayan bu adamların böyle büyük ve korkunç hayvanları avlamaları veya öldürmeleri kolay olmamıştır. Hayvanların kazıklı çukurlara düşürülmüş olmasını düşünmek alt Paleolitik devirler için önemli bir olaydır. Bunların sürekli bir yardan uçurulduktan sonra yakalanmış olmaları kuvvetle muhtemeldir." (Resim, 1) (KÖKTEN, 1964: 21) (Res. 4).

b) Orta Paleolitikte Avcılık

Yurdumuz orta Paleolitik devir avcılığının eldeki klimatolojik, paleontolojik ve arkeolojik belgelere göre önceleri nisbeten ılıman ve yağışlı (Riss/Würm interplüviyalı), giderek çok soğuk ve yağışlı (Würm plüviyalı) bir iklimde geçtiği anlaşılmaktadır. Örneğin Karain Mağarasının gerçek orta Paleolitik kültürünü veren iki seviyeli III. tabakasının alt kısımlarında (Mousterian I) toprak yapısı, fauna ve endüstri oldukça sıcak ve yağışlı bir devreyi (interplüviyalı), bu tabakanın üst bölümlerinde ise (Mousterian II) küllü ocak yerleri, büyük dikitler, soğuk iklime uymuş fauna'nın varlığı soğuk ve yağışlı bir iklimin hüküm sürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca orta Paleolitik devir aletlerinin çoğunlukla sekilerin ve amağara dolgularının içinden çıkarılmaları ve yüzeyden toplanmış olanların da bünyelerinin bozulmuş olmasından iklimin genellikle soğuk geçtiğini göstermektedir. "Orta Paleolitik devirde iklimin soğumağa başladığını, devrin sonlarına doğru arttığını, Paleolitik insanların mağara ve kapalı yerlere sığınarak müdafaa durumuna geçmek zorunda kaldıklarını tahmin edebiliriz." (KÖKTEN, 1952).

Alt Paleolitik devirlerde genellikle sıcak geçen iklimin ardından gelen ve soğuk geçen bu devreler avcılık faaliyetinde önemli ölçüde farklılaşmalara yol açsa gerektir. Bu önemli farkların başında hiç kuşku yok ki, orta Paleolitik devir avcı-insanlarının kendileri gelmektedir. Bilindiği gibi orta Paleolitik devirlerde yeni ve değişik bir insan tipi alt Paleolitik devir avcı-insanlarından (Archanthropien) ayrılmaktadır. Bu yeni insan tipi Paleoanthropien ya da Neanderthaloid kategori içinde ele alınmakta ve Neanderthal adamı da bu devire damgasını vurmaktadır. Yurdumuzda yapılan araştırmalar sonucunda orta Paleolitik devirlerin en belirgin avcı-insanları olan Neanderthal adamına ait diş ve kafatası parçaları elimize geçmiş, böylece de bu devirlerde avcılık eylemini yüklenen insan türünü somut olarak tanımış bulunmaktayız.

Karain Mağarasının orta Paleolitik kültürlerini veren Mousterian I. ve II. tabakalarında Neanderthal adamının dişinin ve kafatası parçalarının endüstri ve fauna kalıntıları ile birlikte gün ışığına çıkarılması (KÖKTEN, 1952; 1957) yurdumuzda orta Paleolitik devirlerde yoğun bir avcılık faaliyetinin varlığına en güvenilir kanıt-

tır. Öyle anlaşılmaktadır ki, 'Neanderthaloid' insan gurubuna giren orta Paleolitik devir avcı-insanları yurdumuzun çeşitli bölgelerinde dolaşarak avlanmışlardır. Örneğin ŞENYÜREK, "Orta Paleolitik çağda Ankara civarının oldukça kalabalık bir avcı halk tarafından iskân edilmiş olduğunu" belirtmektedir (ŞENYÜREK, 1944: 348). Ayrıca Samandağı'nda (Hatay) Mağaracık yakınındaki bir mağarada orta Paleolitik tabakalar içinden insana ait iki üst azı ve bir ön alt azı dişinin de bulunduğu bildirilmektedir (ŞENYÜREK-BOSTANCI, 1956).

Diş ve kafatası parçaları ile temsil olunan ve yurdumuzda da yaşadıkları kesinlikle anlaşılan bu Neanderthaloid guruba giren avcı-insanlar çevrelerinde avlayabilecekleri çeşitli türde av hayvanları bulmuşlardır. Avlarına köhu olan bu hayvanların kalıntıları da gene aynı devir dolguları içinden elimize geçmiş bulunmaktadır. Bunların başlıcaları *Mağara Aslanı* (*Felis leo spelaeus*), *Mağara Ayısı* (*Ursus spelaeus*), *At* (*Equus sp.*), *Gergedan* (*Rhinoceros antiquatis*), *Yaban Domuzu*, *Sirtlan*, *Geyik* (Ala Geyik), *Karaca*, *Dağ Keçisi* (*Capra ibex*), *Öküz* (*Bos*) ve *Sarı Aygır*'dır (KÖKTEN, 1952; 1955, 1957). Adı geçen hayvanların mağara dolgusu buluntuları olması bunların kesinlikle avlandıklarını ve beslenme amacı ile tüketildiklerini göstermektedir (Res. 1).

Yurdumuz orta Paleolitik devir avcı-insanlarının bu hayvanları avlayabilmek için kullandıkları alet ve silâhlar mağara dolgularından ve yüzeyden elimize geçmiş bulunmaktadır. Bu belgeler arasında çok sayıda Mousterian tekniğin rötüşlü ve rötüşsüz tipik üçgen uçlarına rastlanmış olması bunların saldırı avında ilkel mızrak ve kargı ucu olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, Levalloisyon tekniğin iri yongaları ile Mousterian tekniğin çakıları, kazıyıcıları (yan dilgi, yumru ve çontuklu kazıyıcılar) da avlanan hayvanların kesilmesinde, parçalanmasında ve derilerinin yüzülmesinde; bu endüstri arasında bulunan delici ve kalemlerin de deri ve av malzemelerinin hazırlanmasında kullanılmış olabilirler. İzlerine rastlanılmakla beraber önemli bir av aracı olan çukur ve ağırlık tuzakların da varlığı düşünülebilir. Karain Mağarasının orta Paleolitik dolgularında ocak izlerinin bulunması av etlerinin ateşte pişirildiğine kanıt sayılabilir.

Yurdumuzda orta Paleolitik devirlerde uygulanan av yöntemlerine gelince: Prehistorik devirlerde özellikle Avrupa'da uygulanan

avcılık yöntemlerinden biri de sürekle avıydı (Res. 4). Av alanlarının çayırlar ve otları yakılarak hayvanların ateş çemberi içinde öldürülmesi sağlanıyordu. Derileri kalın, büyük hayvanlar için (Mamut, Gergedan vb.) ağırlık ve çukur tuzaklar kullanılıyordu. Yurdumuzda bu tekniklerle yapılan avcılığın izlerine henüz rastlanılmamış olmakla beraber yırtıcı ve hızlı koşan hayvanlara karşı mızrak ve kargılarla doğrudan doğruya saldırı avının uygulandığını, (Res. 3, 6) hattâ çukur tuzakların bile kullanılmış olabileceğini varsayabiliriz (KÖKTEN, 1964). Bu yöntemlerle avlanan hayvanlar her halde orta Paleolitik devir avcıları tarafından mağaralara taşınmış, kesilip parçalandıktan sonra orada bölünülüp tüketilmişlerdir.

c) Üst Paleolitikte Avcılık

Yurdumuz üst Paleolitik devirlerindeki avcılık faaliyetinin soğuk ve yağışlı (plüviyal) bir iklimde geçtiğini bazı mağaralarımızın üst Pleistosen dolgularının toprak yapılarından öğrenmiş bulunuyoruz. Örneğin, Karain Mağarasının üst Pleistosen-üst Paleolitik tabakaları orta Paleolitikten kalınca bir traverten tabakası ile ayrılmaktadır. Toprak kahverengi olup, soğuk ve yağışlı devirlerin izlerini taşımaktadır. Würm plüviyalinin etkileri kendini iyice hissettirmektedir. Mağaracık'taki 1. Mağaranın Levalloisian-Mousterian-Aurignacian seviyeleri arasında bir traverten tabakası bulunmuştur (EROL, 1969: 184). Tıpkı Karain'de olduğu gibi bu da Würm plüviyalinin izlerini taşımaktadır. Sonuç olarak, üst Paleolitikte Würm buzulu ile yaşat bir plüviyalin yurdumuzu etkisi altında bulundurduğunu söyleyebiliriz.

Üst Paleolitik kültürlerimiz süresince avcılık faaliyetini yüklenen insanlar, orta Paleolitiğin Neanderthaloidlerinden çok farklı bir tür olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İnsan biçimleri kategorilerinden Neanthropian gurubu içine giren bu yeni spes maddi ve manevi yaşayışları bakımından üstün yeteneklere sahip bulunuyorlardı. Bir yandan teknolojilerini geliştirirken, diğer yandan duygu ve düşüncelerini mağara duvarlarına, taşınabilir süs objeleri üzerine resim ve figür aracılığı ile işliyorlardı. İşte her yönden gelişkin bu insan tipi 'Homo sapiens' terimi ile ifade olunmakta ve temsilcileri yurdumuzda da yaşamış bulunmaktadır. Örneğin, Kadıni (Alanya) ve Karain Mağarasının üst Pleistosen dolguları içinden çıkarılan kafatası par-

çaları KÖKTEN tarafından fosil *Homo sapiens* olarak tanımlanmıştır (1958: 12; 1967: 9-10). Ayrıca, Mağaracılık'taki (Hatay) üst Pleistosen seviyelerinden ele geçen iki tane 'permanent' diş ve Beldibi (Antalya) kayazaltı sığınağının üst Paleolitik D katında bulunan küçük kafatası parçaları ve sağ-sol femürler de *Homo sapiens*'e bağlanmaktadır (ŞENYÜREKBOSTANCI, 1956: 82 ve BOSTANCI, 1959; 1963). Bu kalıntılarla yurdumuzun üst Paleolitik devir avcı-insanların varlığı kesin olarak anlaşılmıştır.

Bu fosil insanlar ya da avcılar yurdumuzda Avrupa'nın Aurignacian, Solutreen ve Magdalenian'î ile yaştı uzun süreli bir üst Paleolitik kültürlerinin yaratıcılarıdır. Genellikle taş ve kemik aletlerden oluşan bu teknolojilerinin büyük bir bölümü avcılığın hizmetine sunulmuştur. Bunlar arasında tek ya da çift yüzlü dilgi kazıyıcılar, dilgi çakılar, dik kazıyıcılar, yan kazıyıcılar av hayvanlarının kesilmesinde, derilerinin yüzülmesinde, etin kemikten ayrılmasında kullanılmışlardır (Resim, 5). Bir sapa takılarak iş gören çeşitli uç tipleri dikkati çekmektedir. Font Robert ve Gravette tekniğiyle işlenmiş uçlar Karain Mağarasında bulunmuştur. Küçük saplı ve arkası işlenik uçların da mızrak ve kargılarda kullanıldığı sanılmaktadır. Bu aletlerin yapımında önemli rolleri olan çekiçler, kalemler vb. avcılıkta kullanılacak nitelikte olan kemik kargı uçları, savurga yatağı, kançekler, boynuz kamalar üst Paleolitik devirlerimizin dolgu buluntuları arasında yer almaktadırlar.

Dikkat edilecek olursa, dilgilerden oluşan ve avcılıkta kullanılan taş aletlerde diğer devirlere göre bir küçülme göze çarpmaktadır. Bunun nedeni üst Paleolitik devirlerde ava konu olan hayvanların boy ve cüsselerinde aramak gerekecektir. Bu devirlerde artık Fil, Su Aygırı ve Gergedan gibi büyük yapılı hayvanlar avlanmamaktadır. Av değerleri fazla olan bu hayvanların üst Paleolitik devirlerde soylarının sönmesi ya da uygun iklim kuşaklarına çekilmeleri yurdumuzda hissedilir ölçüde bir besi kıtlığına yol açmıştır denebilir. Mağara dolgularından ele geçen hayvan iskelet kalıntılarında anlaşıldığına göre bu devirlerde *At*, *Ay*, *Öküz*, *Ala Gevik*, *Karaca*, *Dağ Keçisi*, *Domuz*, *Kuzu*, ve kemirgenler avlanıp tüketilmişlerdir. Dolgularda ayrıca çok sayıda Salyangoz ve Kaplumbağa kalıntılarının çıkmış olması bu yaratıkların da beslenmede önemli bir yer aldıklarını göstermektedir. Yurdumuz üst Paleolitik devirlerinde su hayvanlarından yararlanıldığını gösteren bir iz rastlanılmamıştır.

Yurdumuzda üst Paleolitik devirlerde ava konu olan hayvanların tablosunu mağara dolgularından ele geçen diş ve iskelet kalıntularından çizebildiğimiz kadar, mağara duvarlarına ve taşınabilir objeler üzerine çizilen resim ve figürlerden de tamamlamamız mümkün olmaktadır. Hatta bu resimlerden uygulanan bazı av yöntemlerini bile tasarımılayabiliriz. Örneğin, Karain Mağarasının karanlık bir köşesinde Aurignacian teknik başlangıcı gösteren küçük bir duvar tablosunda kazınarak çizilmiş at başları ve gövdesi dikkati çekmektedir (KÖKTEN, 1948). İnsan figürlerine de rastlanan bu tabloda her halde tek başına bir at avı sahnesi canlandırılmaktadır. Gene Karain Mağarasının ilk büyük boşluğunun 'B' bölümünden ve Aurignacian tabakalarından üzerinde mızrak savuran insan resimli bir çakıl bulunmuştur. KÖKTEN'e göre, "çakıl üzerindeki adamın gövde pozisyonu kargı atma hamlesindeki insanın çok tabii halinde ve anatomisindedir. Halbuki Avrupa'nın, Afrikanın prehistorik av ve ayin sahnelerinde insanlar daha çok ok atmaktadırlar" (KÖKTEN, 1958) Aynı dolgular içinden çıkan ve çakıl üzerine işlenmiş çeşitli tuzak ya da av çetelesi örneği sanılan başka bir belge de dikkat çekicidir.

Karain Mağarasının Aurignacian III. ve IV. seviyelerinden meydana çıkarılan çakılların üzerinde insan ve öküz figürleri işlenmiştir. Ayrıca Öküzini'nin yan duvarlarında bulunan çizikli ve hafif tümsülü Öküz resmi de aynı devirlerin ürünü olup (KÖKTEN, 1961a) bu hayvanın avlandığına bir delildir. Üst Paleolitik devirlere ait olduğu sanılan Adıyaman'ın Palanlı kayaaltı sığınakları duvarlarındaki Dağ Keçileri ve daha geç devirlere ait olmakla beraber Hakkâri'de Gevaruk vadiisinde kayalar üzerinde bulunan Keçi, İnsan ve Tuzak resimlerinden de anlaşılacağı üzere üst Paleolitik ve sonrasında Dağ Keçileri avlanıyordu.

Yurdumuzun en önemli kaya resimleri örneklerine Kars'ın Camıhlı Köyü yakınlarında bulunan Yazılı Kaya kayaaltı sığınağı ve Kurbanğa Mağarasında rastlanılmıştır. Yazılı Kaya resimleri bazalt bir kaya kuşağı üzerinde yerden 5-6 metre yükseklikte 10-15 metre uzunluk, 3,5-4 metre genişlik gösteren bir pano üzerine çizilmiş olup Geyik, Dağ Keçisi, At, Öküz, Eşek ve İnsan figürlerini kapsamaktadır. Yazılı Kaya'nın yakın güney dönemecinde yer alan Kurbanğa Mağarasının dış ve iç duvarlarında döğme kazıma suretiyle yapılmış Dağ Keçisi resimleri göze çarpmaktadır. Mağaranın iç duvarlarında

kazınmış, paralel, bölmeli ve birbirleriyle kesişen çizgiler ise oldukça ilginçtir. Bunların avda kullanılan çit biçimli tuzak figürleri olması kuvvetle muhtemeldir. KÖKTEN, prehistorik devirlerde kullanılan çitten yapılmış tuzaklar konusunda şunları yazmaktadır: "... Paleolitik ve Mezolitik devirler için file kalıntılarının düşünülmeceğini, yalnız örgü ile ilgisi bulunan çit veya fıraklı şeklindeki tuzakların memleketimizdeki izlerine üst Yontma Taş devrinde tesadüf edildiğini bilhassa belirtmeliyiz" (KÖKTEN, 1961b: 103). Kurbanğa Mağarasında yer alan büyük bir panoda 13 Dağ Keçisi, 54 erkek, 11 dişi Geyik, 12 Yağmurca (*Cervus elaphus*); bu panonun biraz yukarısında bulunan küçük bir tabloda ise çatal boynuzlu 7 erkek ve 3 dişi Geyik figürü bulunmaktadır (KÖKTEN, 1970). Adı geçen mağaranın dolgularından erken bronz devrin çanak-çömlek parçaları, geç üst Paleolitiğe ait obsidiyen, çakmaktaşı ve bazaltdan yapılmış resim çizmeğe elverişli kalemler, kazıyıcılar, küçük çapta döğeceler, orta Paleolitik devrin büyük kazıyıcıları, uçları da ele geçmiştir. Bu belgelerin ışığında resimler "güntümüzden 12.000 ile 7.000 yılları arasında bir yere yerleştirilmektedir" (KÖKTEN, 1970).

Gerek mağara dolgularından ele geçen diş ve iskelet kalıntılarında, gerekse mağara duvar resimlerinden de anlaşılacağı gibi, üst Paleolitik devirlerde yurdumuzda *At*, *Ayı*, *Öküz*, *Ata Geyik*, *Karaca*, *Dağ Keçisi*, *Domuz* ve *Kunduz* kesinlikle ava konu olmuşlardır. Bu hayvanlar, üst Paleolitiğin kendinden önce gelen dönemlere (alt ve orta Paleolitik) kıyasla oldukça gelişkin av alet, araçları ve ileri düzeyde örgütlü, yoğun bir avcılık faaliyeti sonucunda ok-yay, mızrak, kargı, fırlatma taşları (Bolas) ve çeşitli kapanlar kullanılarak avlanıyorlardı. Bu av tekniklerinin yanı sıra, eski dönemlerin geleneği olan sürecek avı, hayvanları yüksek bir yarıdan yuvarlayarak avlanma gibi av yöntemleri de uygulanıyor olsa gerektir. Bu devirde Avrupa'da yaygın olan su (deniz, göl, nehir) avcılığının yurdumuzda da uygulandığına dair elimizde kesin bir belge bulunmamaktadır.

d) Mezolitikte Avcılık

Yurdumuzun Mezolitik devir ve kültürleri bugün için tartışmalı ve kesin boyutlarına kavuşmamış bir konu olarak önümüzde durmasına karşılık, bazı ayırd edici etkenlerin ışığında (iklim, fauna, endüstriyel farklılaşmalar vb.) üst paleolitik kültürlerimizin içinde olu-

şup gelişen ve onun bir uzantısı gibi görünen ve Anadolu seramik kültürlerine erişinceye kadar geçen süreyi şimdilik Mezolitik devir, bir ara safha olarak tanımlamayı uygun buluyoruz.

Bu geçiş süresinin en belirgin yönü, oldukça farklı bir iklim yapısı içinde geçmiş olmasıdır. Soğuk ve yağışlı bir iklim (plüviyal) ile nisbeten az yağışlı ve ılıman iklim (interplüviyal) tiplerinin sonlarında yer alan bu devre KÖKTEN'e göre, başında ve sonunda fazla yağışlı, ortalarında ise soğuk ve kuru olarak geçmiştir (KÖKTEN 1952). Beldibi kayaaltı sığınağının C1 ve B tabakaları (Mezolitik-Neolitik arası) zayıf bir plüviyal izini taşır olması da yurdumuzun hissedilir şekilde bir iklim değişikliği içinde bulunduğunu göstermektedir. Günümüz iklimini andırır bir iklim yapısına sahip olan o devrelerde avcılık faaliyetinin de çok uygun bir ortamda geçtiği tahmin olunabilir.

Beldibi kayaaltı sığınağının C1 (Mezolitik) tabakasında bulunduğu bildirilen kafatası parçaları, alt çene, tibia ve femürler Mezolitik devir avcı-insanlarına bağlanmaktadır. Bu avcılar çevrelerinde ava konu olabilecek nitelikte zengin bir memeliler faunası bulmuşlardır. Yurdumuzda mezolitik seviye olarak nitelendirilen dolgular içinden *At*, *Manda*, *Domuz*, *Geyik*, *Koyun* ve *Sığır*'ın iskelet kalıntıları elimize geçmiş bulunmaktadır. Bu hayvanların beslenme amacı ile avlandıklarına hiç kuşumuz yoktur. Manda, Sığır, Koyun gibi önceleri yabani türlerle temsil edilen bu hayvanların giderek evcilleştirildikleri düşünülebilir (DOĞUER, 1964). Mezolitik süreler içinde avlanan hayvan türleri her halde bu kadar değildi. Üst paleolitik devirlerde ava konu olan hayvanların bu devirde de avlanmalarına devam olduğu tahmin edilebilir. Bunu, mezolitik devirlerde çizildikleri belirtilen bir takım kaya resimlerinden çıkartabiliyoruz. Örneğin, üst paleolitik sonuna bağlanan Beldibi kaya resimlerinden biri bir *Dağ Keçisi* (*İbex*) aittir (BOSTANCI, 1959). Bu konuda BOSTANCI şunları yazmaktadır: "Bu dağ keçisinin boynuzuna dokunan geometrik şekil bu insanların avcılıkla alakalı inançları ile ilgilidir. Avcılıkla geçinen bu insanların çok küçük yavru keçileri fazla yediklerini gösteren küçük boynuzlar bulundu. Bundan da anlaşılıyor ki, yavru keçileri daha kolay avlıyorlardı" (BOSTANCI, 1966). Gene Beldibi kaya resimlerinde yer alan sıçrayan ve uyuyan Geyik figürlerinden de anlaşılacağı gibi, bu devirlerde Geyik geniş ölçüde avlanmaktadır (BOSTANCI,

CI, 1964). Beldibi'ne yakın Belbaşı mezolitik yerleşim yerinin de bugün olduğu kadar prehistorik devirlerde avcılığa elverişli bir yer olduğu kaydedilmekte, Dağ Keçileri, Geyikler ve Yabani Domuzların avlandığı belirtilmektedir (BOSTANCI, 1962).

Mezolitik devirlerde yurdumuzun kıyı kesimlerinde balık avcılığının yapıldığına dair bazı izlere de rastlanılmıştır. Örneğin, Beldibi mezolitik seviyesinde bulunan ve bir kum taşına yapılan, orta yerinden kırık olmasına rağmen parçaları bir araya getirildiğinde tam bir balık şeklinde olduğu kaydedilen belge hakkında BOSTANCI şunları yazmaktadır: "... bu balığın baş, gövde ve kuyruğu oldukça belirgindir. Boyutları: uzunluğu 157 mm., genişliği 48 mm., ve kalınlığı 14 mm. dir. Gövde kısmına balığın pullarını temsil eden çaprazvarlı çizgiler derince yapılmıştır. Bu, Beldibi mezolitik insanların sahil kenarında balık avcılığı ile çok meşgul olduklarını gösteren bir misaldir." (BOSTANCI, 1966). Gene aynı mezolitik yerleşim yerinde ele geçtiği belirtilen çakmaktaşıdan yapılmış olta da balık avcılığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu oltaların kemikten olanlarının da bulunduğu kaydedilmektedir (BOSTANCI, 1966).

Yurdumuz mezolitik devir avcı-insanlarının yukarıda belirttiğimiz hayvanları avlayabilmek için kullandıkları alet ve silahların çoğunlukla mikrolitik ünitelerden oluştuğu kanısındayız. Bu devir avcı ve toplayıcılarının geliştirdikleri yeni bir 'birleşik-alet' (composit tool) tipine tanık oluyoruz. Bilindiği gibi mezolitik kültürler mikrolitlerle belirgindir. Yurdumuzda da bol çeşitleri bulunan bu işlenik, minik yongalar tek başlarına bir iş görememekte, ancak ağaç ya da kemik üzerine belli bir şekilde dizilerek bir alet meydana getirmektedirler. Bunlar genellikle bıçak, ok ve mızrak uç sistemleri olarak kullanılmaktadır. Bu birleşik aletlerin yardımı ile prehistorik toplumların ekonomik yaşayışlarında önemli ilerlemeler meydana gelmiştir. Bu yeni teknik sayesinde mezolitik avcı dileğine uygun düz, sağlam, sivri ve keskin ok ya da mızrak başlıkları, av hayvanlarının kesilip yutulmasında gene aynı nitelikleri taşıyan bıçaklar yapmışlardır.

Av alet ve silahları olarak yurdumuz mikrolitik endüstrisine bu açıdan bakmamız gerekmektedir. Çeşitli mezolitik yerleşim yerlerimizden ele geçen mikro-burin'ler; ay, yarım ay, üçgen ve trapez biçimli mikrolitik yongalar, arkası işlenik küçük lamlar, mikro kazıyıcı-

lar av alet ve silahları olarak ya da bunların yapımında iş görmüş olabilirler. Ayrıca küçük Chatelperron uçlar, mikro saplı ok uçları da etkili bir av silahı olan ok ve mızrak başlıklarının meydana gelmesinde yardımcı olmuşlardır. Bu mikrolitik endüstriden başka üst paleolitik avcılık faaliyetinde kullanılan alet ve silahları, hatta av yöntemlerinin mezolitik dönemde de yürürlükte olduğu tahmin edilebilir. Yurdumuz mezolitik devir mikrolitik buluntularının ışığında en etkili av silahının ok-yay ve mızrak olduğu sonucuna varabiliriz.

e) Neolitikte Avcılık

Neolitik devirlerde yurdumuzda avcılığın günümüz iklimini andırır bir iklim ortamı içinde geçtiğini, gür ve sık ormanlarla kaplı alanların çeşitli av hayvanları ile dolu olduğunu, ilkel tarım ve hayvanların evcilleştirilmesi yavaş yavaş başlamakla beraber avcılığın gene de önemli bir beslenme tarzı olarak eski yerini koruduğunu düşünebiliriz.

Anadolu neolitik devirlerinin avcı halklarını temsil eden iskelet kalıntıları Öküzini mağarası ile Kumtepe ve Hafik gölündeki bir höyüğün neolitik seviyelerinden ele geçmiştir (KÖKTEN, 1958, 1944; KANSU, 1937). Bu avcı toplulukların yoğun bir avcılık faaliyetinde bulduklarını gerek avladıkları hayvanların iskelet kalıntılarının ve av silahlarının ele geçmesinden, gerekse, Çatal Höyük neolitik yerleşim yerinde bulunan duvar resimlerinden tasarlayabiliyoruz. Örneğin, Çatal Höyükün dolgularından *Yaban Sığırtı*, *Yaban Eşekği*, *Ala Geyik*, *Leopard*, *Yaban Domuzu*, *Yaban Köyünü*, *Karaca* ve bazı kuşların iskelet kalıntıları ele geçmiştir (MELLAART, 1962). Bu hayvanların figürleri de Çatal Höyükün çeşitli tabakalarında meydana çıkarılan mezar odalarına işlenmiştir. III. Tabakadaki Av-Mezar odasının doğu duvarında büyük boyda bir öküz resmi yer almaktadır. Aynı odanın batı duvarında Ala Geyik, Karaca, Yaban Domuzu ve Yaban Eşekleri figürleri göze çarpmaktadır. Kuzey duvarın doğu ucunda başka bir Ala Geyik ve Domuz, doğu duvarında ise gene Domuz ve Ayı figürleri yer almaktadır. Bu arada Köpek ve Kurt figürleri de dikkati çekmektedir. Güney-doğu köşede bir Aslan resmi bulunmaktadır. Tekrar Domuz, bir çift Turna kuşu ve Yaban Eşekği figürleri güney duvarında yer almaktadır (MELLAART, 1963).

Bu hayvan figürlerinin ışığında büyük hayvan avının adı geçen neolitik yerleşim yerinde ekonomik yaşayışın önemli bir bölümünü meydana getirdiği sonucuna varılabilir. Örneğin, *Yaban Sığırtı, Yaban Domuz* ve *Ala Geyik* av değerleri yüksek belli başlı hayvanlardır. *Yaban Koyunu, Karaca, Ceylan, Dağ Keçisi, Tarsau* vb. avlanan hayvanlar arasındaydı. Koyun, Keçi ve Köpek evcilleştirilmiştir. Kuş ve balık avının pek sak yapılmadığı anlaşılmaktadır. (MELLAART, 1967).

Yurdumuz neolitik devir avcı-insanlarının kullandıkları alet ve silahlar genellikle obsidiyenden yapılmışlardır. Bu alet ve silahların başlıcaları saplı, sapsız ok; mızrak ve kargı uçları; kemik uçlar, kazıyıcı ve kesici aletler; çakılar; cilalı baltalar; çakmaktaşıdan yapılmış hançerler; fırlatma taşları vb. dir (BIALOR, 1963). Bu aletler avın çeşitli safhalarında çeşitli görevler almışlardır. Yurdumuz neolitik devirlerinin başlıca av silahının ok ve yay olduğunu kuvvetle tahmin edebiliriz. Bu tahminimizi Çatal Höyüğün duvar resimleri de doğrulamaktadır. Bu resimlerin pek çoğunda avcılarının elinde ok ve yay görülmektedir. Gene bu resimlerden anlaşıldığına göre ağ ve kement avda kullanılan başlıca araçlardır. Ayrıca neolitik devirlerin tipik ağaç tuzak ve ayak kapanlarının da yurdumuzda kullanılmış olabileceğini sanırız.

Yurdumuzun neolitik devirlerinde uygulanan av yöntemlerine gelince, bu konunun aydınlanmasında Çatal Höyüğün mezar odalarındaki av sahneleri ile dolu duvar resimlerinin büyük katkısı olmuştur (MELLAART, 1967). Örneğin, III. tabakada meydana çıkarılan bir mezar odası girişinin arka duvarına rastlayan yerde Geyik avı ile ilgili bir duvar resmi bulunmaktadır. Bu resim kırmızı boya ile işlenmiş olup, beş kişilik bir avcı gurubunun Ala Geyik (*Cerphus elaphus*) sürüsüne hücum ettikleri görülmektedir. Bu resimde ayrıca ok ve yay, fırlatma sopaları ve kement şekilleri de dikkati çekmektedir. Avcılardan bir kaç hayvan postuna bürünmüş, diğerleri çıplak olarak resmedilmişlerdir. Bu resimlerden anlaşıldığına göre, avcılar hayvan postlarına bürünerek Geyiklerin yakınına kadar sokuluyorlar, ok-yay, fırlatma sopaları ve kement yardımı ile hayvanları kolayca avlıyorlardı. Bu mezar odasının kuzey duvarında büyük boyda bir Yaban Öküzü resmi ve başka bir av sahnesi yer almaktadır. Öküz kırmızı boya ile çizilmiştir. Çevresinde bir grup avcı görülmektedir. Bu avcılarının bir bölümü de hayvan postuna bürünmüştür. Ellerinde silah olarak yay ve fırlatma sopaları vardır.

Aynı odanın doğu duvarında büyük fakat parça halinde ve yalnız gövdesi görünen bir Geyik figürü bulunmaktadır. Art ayakları ve boynuzları ancak seçilebilmektedir. Bir başka tabloda hareketsiz bir takım avcılar göze çarpmaktadır. Avcılar Leopard derisine bürünmüş ve ellerinde yay, fırlatma sopaları tutar görünmektedirler. Avcıların Leopard derilerine bürünmelerinin nedeni o devirlerde çok tehlikeli ve korkulan bir hayvan olarak gördükleri bu hayvanın majik yönden kuvvetine sahip çıkmak ve avlarının başarılı geçmesini sağlamak amacını gütsse gerektir (MELLAART, 1962). III. tabakanın başka bir mezar odasında da bir avcının Geyik ya da bir Karacayı avlayış sahnesi canlandırılmıştır. Bu resimde avcı ok ve yay kullanmaktadır (MELLAART, 1963). Bir diğer duvar resminde de dört avcının bir domuzu yakalayışı canlandırılmıştır. Avcılardan birinin elinde bir ağ görülmektedir. Ağ yardımı ile Domuz avı Anadolu neolitik devirlerinin yeni bir av yöntemi olsa gerektir.

Hayvana doğrudan doğruya saldırma ve yakalama yöntemini belgeleyen bir başka duvar resminde aslan olduğu sanılan bir hayvan yedi kişilik bir avcı gurubu tarafından çevrilmiş, içlerinden biri de avın bacağından tutmuş olarak tasvir edilmiştir (MELLAART, 1966). Aynı yöntemin uygulandığı bir Ala Geyik avı tasviri de dikkati çekmektedir. Ala Geyik bir takım avcı figürleri ile çevrili bulunmaktadır. Bu avcılarının hiç biri silahlı değildir. Fakat Geyik belirli insanlar tarafından tuzağa düşürülmüş olarak görünmektedir. Avcılar hayvanın kuyruğuna ve boynuzlarına tutunmuş bir biçimde diğerleri de bu avaya yardım etmek ya da katılmak amacı ile koşar durumda resmedilmişlerdir. Çatal Höyüğün duvar resimlerinde sık sık fırlatma sopalarına rastlanılmaktadır. Bunların neolitik devirlerde Yaban Sığırları, Domuz ya da Geyik avında kullanıldığı sanılmaktadır.

IV

Özetlersek; Prehistorik devirlerin avcılık-toplayıcılık faaliyeti, insanlığın genel beslenme tarihi ve beslenme teknolojisinin evrimi içinde özel bir yer almaktadır. İnsanlar, bugün toplumların üst yapılarını oluşturan sosyal, kültürel ve politik kurumlarını geliştirmelerinden çok önce ve yeryüzünün hemen her yerinde beslenmek, barınmak, giyinmek gibi hayatın vazgeçilmez maddi gereksinimlerini elde etme çabası içinde bulunmuşlardır. Bu maddi gereksinimlerin başında hiç

kuşku yok ki, beslenme gelmektedir. İnsan organizmasının kendini onarması, organlarının görevlerini uyumlu bir biçimde yerine getirmesi, başka bir deyimle kendini yeniden üretebilmesi için 'besin' ve 'beslenme' o'nun hayatında temel bir unsurdur.

Tarihöncesi devirlerinin insanı, doğayı düzen altına alabilmek, onu kendi istemlerine göre değiştirebilmek için gerekli olan enerjiyi vücuduna sindirdiği besinden sağlamıştır. Beslenme zorunluğu, yalnız prehistorik insanın hayatının hem birey olarak kendinin hem de toplum üyesi olarak toplumun devamlılığı için nesnel bir önkoşul niteliği taşımasından başka, beslenme sorununu çözmek için başvurulan tüm yöntemlerin prehistorik toplum yapısını temelden etkilediği için de olağanüstü bir önem taşımaktadır.

İnsanlığın bu evrensel avcılık-toplayıcılık evresinin bütün maddî izleri yurdumuzun taş devirlerine ait arkeolojik dolguları içinden belgelenmiş bulunmaktadır. Bu belgelerin ışığında yurdumuz Prehistorik devirleri avcılık faaliyetlerinin bir tablosunu artık çizebiliyoruz. Bu tabloya göre, yurdumuzun Prehistorik devir insanları besinlerini özellikle memeli hayvanları avlayarak sağlamışlardır. Oldukça uygun iklim şartlarında gerçekleştirdikleri bu avcılık faaliyetlerinin bütün maddî belgeleri yurdumuz Paleolitik (alt, orta, üst) Mezolitik ve Neolitik yerleşim yerlerinin arkeolojik dolgularında, mağara duvar resimlerinde ve taşınabilir sanat eserleri üzerinde açıkça görülmektedir. Bu belgelerin ışığında yurdumuz prehistorik devir avcı-insanlarının avlarına konu olan hayvan türlerini, avda kullandıkları alet ve silâhları, ayrıca uyguladıkları av yöntem ve tekniklerini yakından tanımamız ve şu sonuca ulaşmamız mümkün olmuştur: Yurdumuz prehistorik devir insanları geçim ve beslenmelerini avcılıkla sağlamışlardır. Avcılık faaliyetlerinin yoğunluğunu ise içinde buldukları doğal ve kültürel ortam, bütünü ile teknolojileri ve diğer maddî olanakları belirlemiş ve sınırlamıştır. Yurdumuzun Prehistorik devirlerindeki avcılığı gerek avda kullanılan alet, silah ve yöntemleri, gerekse ava konu olan hayvanları bakımından Avrupanın Prehistorik devirleri avcılık faaliyetleri ile çok yönlerden benzerlik göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Bialor, P.A.** 1963. *The Chipped Stone Industry of Çatal Höyük*. Anatolian Studies. XII: 67-110.
- Bostancı, E.Y.** 1959. *Researches on the Mediterranean Coast of Anatolia. A New Paleolithic Site at Beldibi Near Antalya*. Preliminary Report. Anatolia. IV: 129-178.
1962. *Belbaşı Kaya Sığınağında Bulunan Üst Paleolitik ve Mezolitik Endüstri*. Belbaşı Kültürü. A New Upper Paleolithic and Mesolithic Facies at Belbaşı Rock-shelter on the Mediterranean Coast of Anatolia. Belleten. XXVI. 102: 233-251.
1963. *Human Fossil Remains in Beldibi and Belbaşı Rock-shelter on the Mediterranean Coast of Anatolia*. Antropoloji. I: 17-36.
1964. *Beldibi Kazılarında Çıkan Önemli Sanat Eserleri*. Antropoloji. I. 2: 21-24.
1966. *Beldibi ve Belbaşı Mezolitliği ve Diğer Mezolitik Buluntularla Olarak Münasebetleri*. The Mesolithic of Beldibi and Belbaşı and the Relation With the Other Findings in Anatolia. Antropoloji. III: 19-45.
- Doğuer, S.** 1964. *Tarihsel Sard Şehri Hayvan Kalıntıları Üzerinde Osteolojik Etüdler*. Anatolia. VIII: 57-64.
- Erol, O.** 1969. *Tuz Gölü Havzasının Jeoloji ve Jeomorfolojisi*. Genç Tektonik Hareketler. Plüviyal Göl Sekileri ve Potas-Tuz Teşekkül Şartaları Yönünden Bir Araştırma (Yayınlanmamıştır).
- Kansu, Ş.A.** 1937. *Kumtepe Neolitik Kemikleri Üzerinde Antropolojik Tetkik*. Belleten. I. 2: 557-5589.
- Kökten, İ.K.** 1944. *Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu'da Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları*. Belleten. VIII. 32: 659-680.
1948. *1947 Yılı Tarihöncesi Araştırmaları*. Belleten. XII. 45: 223-226.
1952. *Anadolu'da Prehistorik Yerleşim Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma*. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi (DTCFD). X. 3-4: 167-207.
1955. *Antalya'da Karain Mağarasında Yapılan Prehistorya Araştırmalarına Toplu Bir Bakış*. Ein Allgemeiner Überblick über die

Prahistorischen Forschungen in Karain Höhle bei Antalya. *Bulleten*. XIX. 75: 271-293.

1957. *Antalya'da Karain Mağarasında Yapılan Tarihsel Araştırmaların Toplu Bir Bakış*. Türk Arkeoloji Dergisi. VII. 1: 46-48.

1958. *Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeridi Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihsel Araştırmaları*. Türk Arkeoloji Dergisi. VIII. 2: 10-16.

1961a. *Maras ve Antalya Vilayetinde Süreli Diptarih Araştırmaları Hakkında Kısa Bir Rapor*. Türk Arkeoloji Dergisi. XI. 1: 40-44.

1961b. *Avadolu'da Ağ ile Ördek Avı*. DTCFD. XIX. 1-2: 99-104.

1964. *Karain'in Türkiye Prehistoryasındaki Yeri*. Türk Coğrafya Dergisi. XVIII-XIX. 22-23: 17-27.

1967. *Karain Kılavuzu* (Antalya). Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Seri: 1.

1970. *Yazılıkaya'da ve Kurbanğa Mağarasında* (Kars-Camışlı) Yeni Bulunan Diptarih Resimleri. Kars Eli. Yıl, 6. 69: 2-16.

Mellaart, J. 1962. *Excavations at Çatal Hüyük*. First Preliminary Report. *Anatolian Studies*. XII: 41-65.

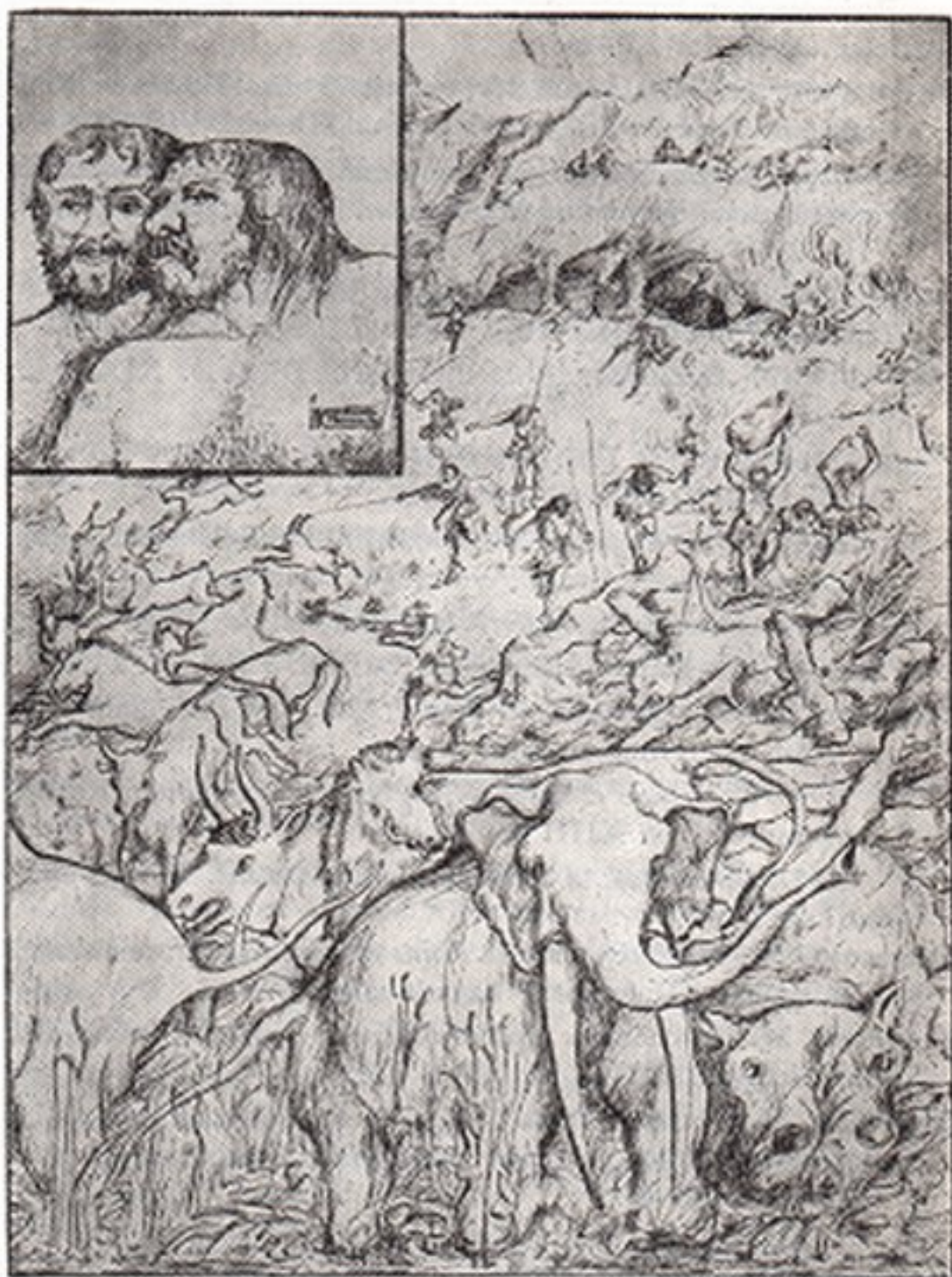
1963. *Excavations at Çatal Hüyük*, Second Preliminary Report. *Anatolian Studies*. XIII: 43-103.

1967. *Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia*. Thames-Hudson Ltd. London.

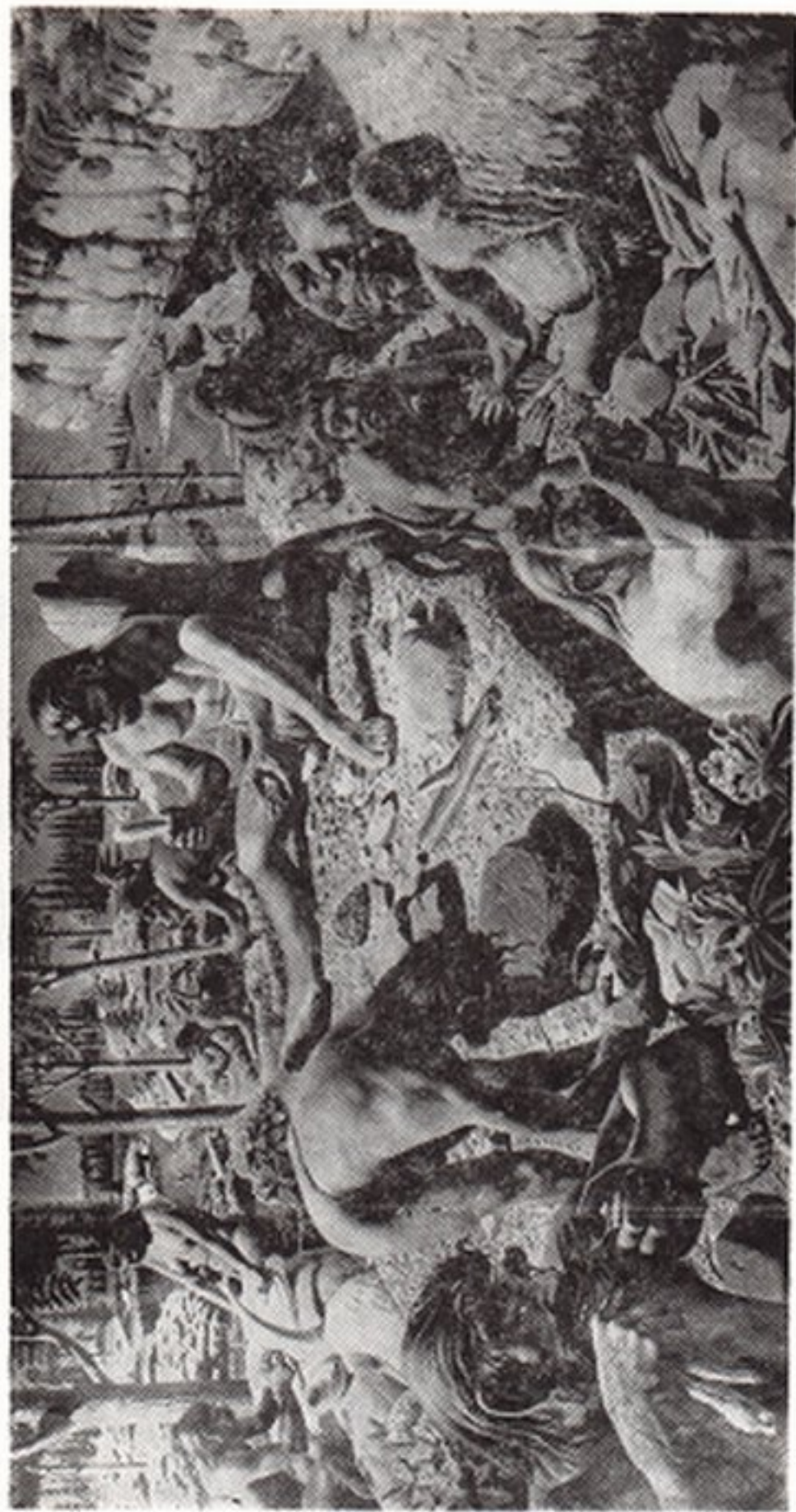
Ozansoy, F. 1970. *Türkiye'de Orta Pleistosen Fossil İnsanları ve Paleolitik Öncesi*. Ankara Üniversitesi Yayınları, No. 67.

Şenyürek, M. 1944. *Ankara Civarında Bulunan Bir Koç Paleolitik Alete Dair Bir Not*. DTCFD. II. 2: 349-352.

Şenyürek, M.-Bostancı, Y.E. 1956. *The Excavation of a Cave Near the Village of Mağaracık in the Vilâyet of Hatay*. Preliminary Report. *Anatolia*. I.: 81-83.

Resim. 1- Karain Mağarası (Antalya) önünde temüli bir av sahnesi. (Kökten'den)

Resim. 2- Alt ve Orta Paleolitik devirlerde avcılık

Resim. 3- Orta Paleolitikte bir Mamut avı.

Рис. 4 - Ул Палеолитіне сэрккэ Үөлүмү Ат аы.

Resim. 6- Üst Paleolitikte Yaban Ökürü avı.